

วารสาร *ววงวรรณคดี* กับการฟื้นตัวของกลุ่มอนุรักษนิยม
หลังสงครามโลกครั้งที่ 2*

The Wongwannakadi Journal and the return of
the Conservatives after World War II

พัชยากรณ์ พูลเกตุ**

Patchayakorn Poonkate

บทคัดย่อ

บทความนี้มีมุ่งศึกษาบทบาทการฟื้นตัวของกลุ่มอนุรักษนิยมในการฟื้นฟูสถานะให้สถาบันพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยจากวารสาร *ววงวรรณคดี* ผลการศึกษาค้นพบว่า สังคมไทยในยุค *ววงวรรณคดี* (พ.ศ. 2489-2495) เป็นยุคที่กลุ่มอนุรักษนิยมเริ่มมีอำนาจหรือบทบาทขึ้นมาอีกครั้งหลังจากที่ยุติไปหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึงยุคสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีสมัยแรก พ.ศ. 2481-2487) ซึ่งการเกิดขึ้นของวารสาร *ววงวรรณคดี* ไม่เพียงแต่มุ่งเผยแพร่ผลงานทางวรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์จากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทางภาษาและวรรณคดีไทยในยุคนี้เท่านั้น แต่ยังพยายามที่จะฟื้นฟูสถานะให้สถาบันพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยจากกลุ่มอนุรักษนิยมในยุคนี้ด้วย ดังจะเห็นได้จากงานประเภทต่างๆ ของวารสาร *ววงวรรณคดี* มีเนื้อหา มุ่งที่จะเผยแพร่พระราชกรณียกิจ พระปรีชาสามารถ และพระจริยวัตรอันงดงามของพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีสู่สาธารณชน

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “บทบาทของ *ววงวรรณคดี* ในวรรณคดีวิจารณ์ไทย” โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.สรณัฐ ไตลังคะ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

** นิสิตปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Abstract

This study aims to investigate the return of the Conservatives in restoring the Royal institution under the democratic ruling system from the Wongwannakadi Journal. It is found that Thai society during the Wongwannakadi Period (B.E. 2489-2495) was when the Conservatives regained their power after losing the influence following the change in government ruling system, B.E. 2475, until Field Marshal Plaek Phibunsongkhram's first term as the Prime Minister (B.E. 2481-2487). The establishment of the Wongwannakadi Journal was not only aimed at disseminating literary and literary criticism works written by Thai language and literary experts in this period, but also attempted to restore the Royal institution under the democratic ruling system by the Conservatives. As evident in various published works, the Wongwannakadi Journal aimed to disseminate royal duties, remarkable talents, and gracious royal activities of the kings in the Chakri Dynasty to the public.

บทนำ

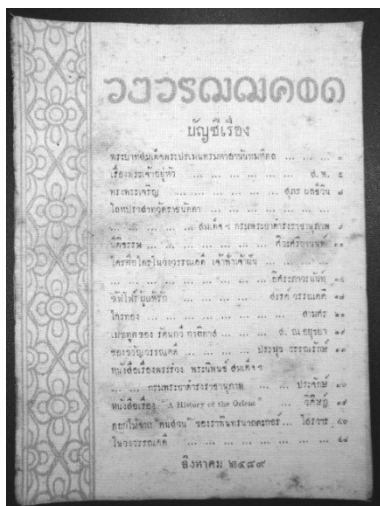
หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2488) เป็นช่วงที่วังวรนครกรมไทยกลับมาคึกคักอีกครั้งหนึ่ง ปัจจัยสำคัญคือการยกเลิกนโยบายส่งเสริมวัฒนธรรมและภาษาไทยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสมัยแรก (2481-2487) นักเขียนและนักวิจารณ์มองว่านโยบายดังกล่าวได้ละเมิดสิทธิเสรีภาพทางความคิดเห็นอย่างร้ายแรง กล่าวคือมีการกำหนดว่า “บทประพันธ์ที่จะตีพิมพ์ได้ต้องถูกเซ็นเซอร์อย่างเข้มงวดเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของผู้นำประเทศ” (รีเนตีย์ สัจจพันธุ์, 2532: 94) และเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีส่งผลให้นโยบายดังกล่าวถูกยกเลิกไปด้วย และการที่นโยบายดังกล่าวถูกยกเลิกได้ส่งผลให้ “นักเขียนที่เคยหยุดเขียนกลับมาเขียนอีกครั้งหนึ่ง นับได้ว่าความบีบคั้นและจำกัดเสรีภาพทางการเขียนได้ยุติลงแล้วระดับหนึ่ง” (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2523: 243) นอกจากนี้

อุปกรณ์การพิมพ์ที่เคยขาดแคลนในช่วงสงครามก็มีปริมาณเพียงพอกับความ ต้องการส่งผลให้การพิมพ์ขยายตัวและก้าวหน้า นักเขียนและนักวิจารณ์มีการ รวมกลุ่มกันผลิตวารสารออกจำหน่ายส่งผลให้นักเขียนและนักวิจารณ์มีพื้นที่ในการ เผยแพร่ผลงานของตนเพิ่มขึ้น ดังจะเห็นได้จากการรวมตัวกันก่อตั้งกลุ่ม “วงวรรณคดี”

กลุ่ม/สมาคม “วงวรรณคดี”¹ ก่อตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2489 ภายใต้การริเริ่มของ หม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล และคณะซึ่งประกอบไปด้วยบัณฑิตผู้สำเร็จ การศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดังปรากฏอยู่ในบันทึกการประชุมเนื่องใน วันครบรอบปีของวงวรรณคดีว่า “วงวรรณคดีเกิดขึ้นเพราะมีผู้สำเร็จวิชาอักษรศาสตร์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยคณะหนึ่ง ซึ่งมีความคิดต้องกันว่าน่าจะได้ร่วมมือกัน ส่งเสริมวิชาการด้านหนังสือตามกำลังปัญญาอันน้อยที่ได้อ่านเรียนมา” (เมืองรอง, 2490: 1) ต่อมาได้มีผู้ทรงคุณวุฒิทางภาษาและวรรณคดีไทยได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก ของกลุ่มวงวรรณคดีอีกหลายคน ส่งผลให้กลุ่มวงวรรณคดีกลายเป็นกลุ่มที่รวบรวม ผู้ทรงคุณวุฒิทางภาษาและวรรณคดีไทยในยุค พ.ศ. 2489–2495 ไว้ อาทิ พระยา อนุমানราชชน, ธนิต อยู่โพธิ์, สมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา, พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร, พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต, หม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิศกุล, เจือ สตะเวทิน, สุกิจ นิมมานเหมินท์, ป.ส. ศาสตรี, วิทย์ ศิวะศรียานนท์, พระราชธรรมนิเทศ, หม่อมหลวงจินตนา นพวงศ์ เป็นต้น กลุ่มวงวรรณคดีได้ผลิต วารสารของกลุ่มขึ้นเพื่อเป็นพื้นที่ในการเผยแพร่ผลงานของสมาชิก กล่าวคือ ได้มี การผลิตวารสารวงวรรณคดีซึ่งเป็นวารสารรายเดือนขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ “ส่งเสริมวรรณคดีและการอ่านหนังสือที่เป็นประโยชน์ให้แพร่หลายยิ่งขึ้น” (หม่อมหลวงจิตติ นพวงศ์, 2489: 42) จากการศึกษาเนื้อหาสาระต่างๆ ในวารสาร วงวรรณคดีสามารถจำแนกเนื้อหาออกเป็น 10 ประเภท ได้แก่ ประเภทแสดงความ จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ประเภทให้คติสอนใจ ประเภทบันทึกสังคม ประเภท ให้ความบันเทิง ประเภทให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ประเภทให้

¹ ในการประชุมครบรอบปีที่ 2 ในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2491 ที่ประชุม มีมติให้ตั้งกลุ่มวงวรรณคดีเป็นสมาคมวงวรรณคดี

เกร็ดความรู้ทางวรรณคดี ประเภทวรรณคดีวิจารณ์ ประเภทแนะนำหนังสือ ประเภทโฆษณาและประกาศเชิญชวน และประเภทบันทึกที่เกี่ยวข้องกับวารสารวรรณคดี และเนื่องจากเนื้อหาต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในวารสารล้วนแต่เป็นผลงานของผู้ทรงคุณวุฒิทางภาษาและวรรณคดีไทยในยุคนี้ทั้งสิ้น ดังนั้นผลงานต่างๆ จึงกลายเป็นผลงานทางวิชาการมีความน่าเชื่อถือและได้รับการยอมรับจากสาธารณชน

ภาพที่ 1: วารสารวรรณคดี

วารสารวรรณคดีวางจำหน่ายในราคาเล่มละ 4 บาท (เล่ม 1–12) และ 3 บาท (เล่ม 13–39) และได้ออกเผยแพร่สู่สาธารณชนอยู่ 2 ระยะ กล่าวคือ ระยะแรกตั้งแต่เล่มที่ 1 ประจำเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2489 ถึงเล่มที่ 35 ประจำเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม พ.ศ. 2492 และระยะที่สองตั้งแต่เล่มที่ 36 ประจำเดือนกันยายน พ.ศ. 2495 ถึงเล่มที่ 39 ประจำเดือนธันวาคม พ.ศ. 2495 สาเหตุที่วารสารวรรณคดีหยุดชะงักไปในระยะแรกนานถึง 3 ปีนั้นเป็น “เพราะความจำเป็นบางประการ ที่สำคัญคือเจ้าหน้าที่ฝ่ายอำนวยการของวรรณคดีต้องมีการกิจออกไปต่างประเทศกันทุกคนไม่สามารถจัดการออกหนังสือได้” (เกษม บุญศรี, 2495: 38) อย่างไรก็ตามหลังจากมี

วารสารออกเผยแพร่ในระยะที่สองได้เพียงแค่ 4 เดือนก็ได้เลิกกิจการไปเป็นการถาวร และก่อนที่วารสารวรรณคดีจะหยุดชะงักไปในระยะแรกนั้น พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร ได้เสนอให้มีการตั้งกลุ่มวรรณคดีเป็นสมาคมวรรณคดีและเสนอเป็น P.E.N. Club, Siamese Centre² เพื่อ “เป็นประโยชน์ในทางวรรณคดีของชาติ ยกย่องวรรณคดีไทยให้เท่าระดับสากล ชักจูงชี้แจงให้นานาชาติรู้จักวรรณคดีไทย” (เวทิน, 2491: 6) แต่เนื่องจากสมาคมวรรณคดีและวารสารวรรณคดีได้หยุดชะงักไปนานถึง 3 ปี ส่งผลให้การดำเนินงานของ P.E.N. Club, Siamese Centre ต้องหยุดชะงักไปด้วย และแม้ต่อมาในปลายพ.ศ. 2495 ได้มีการฟื้นฟูวารสารวรรณคดีขึ้นอีกครั้งก็เป็นเพียงระยะสั้นๆ ไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ส่งผลให้วารสารวรรณคดียุติไปเป็นการถาวร และยังส่งผลให้พื้นที่ในการเผยแพร่ผลงานของผู้ทรงคุณวุฒิทางภาษาและวรรณคดีไทยลดลงไปด้วย

วารสารวรรณคดีถือเป็นเอกสารสำคัญชิ้นหนึ่งที่บันทึกบทบาทของผู้ทรงคุณวุฒิทางภาษาและวรรณคดีไทยในอดีต (พ.ศ. 2489–2495) ในการเผยแพร่ความรู้ทางวรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์สู่สาธารณชนได้อย่างดีเยี่ยม อย่างไรก็ตามจากการศึกษาวารสารวรรณคดีอย่างละเอียดยังพบว่าการก่อตั้งกลุ่มวรรณคดีนั้นไม่เพียงแต่เป็นการรวมตัวของผู้ทรงคุณวุฒิทางภาษาและวรรณคดีไทยในยุคนั้นที่จะ “ส่งเสริมวรรณคดีและการอ่านหนังสือที่เป็นประโยชน์ให้แพร่หลายยิ่งขึ้น” หรือมุ่งเผยแพร่ความรู้ทางวรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์เท่านั้น แต่การก่อตั้งกลุ่มวรรณคดียังเป็นการรวมตัวของพวกอนุรักษนิยม³ หรือกลุ่มที่ต้องการธำรงสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้อีกด้วย ดังจะเห็นได้จากการปรากฏเรื่องหรือเนื้อหาที่แสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์อยู่เป็นจำนวนมากในวารสารวรรณคดี

² P.E.N. Club, Siamese Centre คือ สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย (ปัจจุบันเรียก P.E.N. International, Thailand Centre)

³ กลุ่มอนุรักษนิยม หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีแนวคิดในการอนุรักษสิ่งที่ดีว่าเป็นมรดกสำคัญทางวัฒนธรรมของชาติ คนเหล่านี้มีความเคารพยกย่องในสถาบันสูงสุดของสังคม เช่น สถาบันพระมหากษัตริย์ (โสภา ชานะมูล, 2546: 133)

กล่าวได้ว่าวารสาร*ววรรณคดี*ได้บันทึกบทบาทการฟื้นตัวของกลุ่มอนุรักษนิยมในการฟื้นฟูสถานะให้สถาบันพระมหากษัตริย์ในระบบประชาธิปไตยไว้ ทั้งนี้เนื่องมาจากสังคมไทยยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย พ.ศ. 2475 จนถึงยุคของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีสมัยแรก (พ.ศ. 2481–2487) เป็นยุคที่ไม่เพียงแต่สถาบันพระมหากษัตริย์ถูกลดบทบาทลงไปเท่านั้น แม้แต่กลุ่มอนุรักษนิยมก็ถูกลดบทบาทไปด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตามเมื่อถึงยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นยุคที่วารสาร*ววรรณคดี*ถือกำเนิดขึ้น พบว่าเป็นยุคที่กลุ่มอนุรักษนิยมเริ่มมีการฟื้นคืนอำนาจขึ้นอีกครั้ง โดยพยายามฟื้นฟูสถานะให้สถาบันพระมหากษัตริย์ผ่านกลไกทางการเมือง หรือแม้แต่วงการวรรณกรรมก็ยังถูกกลุ่มอนุรักษนิยมนำมาเป็นกลไกในการฟื้นฟูสถานะให้สถาบันพระมหากษัตริย์เช่นกัน ดังจะเห็นได้จากการเกิดขึ้นของวารสาร*ววรรณคดี*

ฉะนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจว่าวารสาร*ววรรณคดี*ได้บันทึกบทบาทการฟื้นตัวของกลุ่มอนุรักษนิยมในยุคนี้ไว้อย่างไรในการที่จะฟื้นฟูสถานะให้สถาบันพระมหากษัตริย์ จากการทบทวนวรรณกรรมปรากฏว่ายังไม่มีผู้ศึกษาวารสาร*ววรรณคดี*ในประเด็นนี้มาก่อน มีเพียงการศึกษาบทวิจารณ์บางบทความเพื่อนำมาเป็นตัวอย่างในการอ้างอิงเพื่อแสดงให้เห็นลักษณะการวิจารณ์ไทยในแต่ละยุคสมัย ดังปรากฏอยู่ในวิทยานิพนธ์เรื่อง*ลักษณะและวิวัฒนาการของการวิจารณ์วรรณกรรมในประเทศไทยในรอบหนึ่งศตวรรษ* (พ.ศ. 2419–2519) และปรากฏอยู่ในหนังสือเรื่อง*ทอใหม่ในสายน้ำ 200 ปี วรรณคดีวิจารณ์ไทย* หรือการศึกษาคำประพันธ์ร้อยกรองบางเรื่องเพื่อนำมาเป็นตัวอย่างในการอ้างอิงเพื่อแสดงให้เห็นลักษณะคำประพันธ์ร้อยกรองของไทยในแต่ละยุคสมัย ดังปรากฏอยู่ในวิทยานิพนธ์เรื่อง*ลักษณะคำประพันธ์ร้อยกรองของไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง 2501* เป็นต้น ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นบทความนี้จึงมุ่งศึกษาบทบาทของวารสาร*ววรรณคดี*กับการฟื้นตัวของกลุ่มอนุรักษนิยมและฟื้นฟูสถานะให้สถาบันพระมหากษัตริย์ในระบบประชาธิปไตย

วงวรรณคดี: การฟื้นตัวของกลุ่มอนุรักษนิยมและการฟื้นฟูสถาบันพระมหากษัตริย์

นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ. 2475 จนถึงยุคสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรก หรือกล่าวได้ว่าตั้งแต่ พ.ศ. 2475–2487 เป็นยุคที่สถาบันพระมหากษัตริย์และกลุ่มอนุรักษนิยมหรือกลุ่มชนชั้นสูงถูกลดบทบาทหรืออำนาจไปจากสังคมไทย ดังที่ ลิขิต ธีรเวคิน (2554: 136) กล่าวถึงผลกระทบจากการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ว่า “อำนาจทางการเมืองการปกครองบริหารได้เปลี่ยนจากเจ้าไปสู่ข้าราชการทหารและพลเรือน หลังการปฏิวัติ 2475 บุคคลที่มีเชื้อเจ้าถูกกีดกันจากกระบวนการเมืองและทางอำนาจ” และในยุคของจอมพล ป. “มีการพยายามกำจัดอิทธิพลของระบอบเก่าออกไปจากการเมืองโดยใช้วิธีการลดศักดิ์ศรีของราชวงศ์ด้วยการส่งยกเลิกเบี้ยบำนาญที่เคยได้รับ หรือการสั่งให้ปลดพระฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงสละราชสมบัติไปแล้ว ออกจากสถานที่ราชการและที่สาธารณะต่างๆ” (สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, 2532: 44) นอกจากนี้ “ยังสั่งให้กรมอัยการยื่นฟ้องพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีต่อศาล เพื่อเรียกทรัพย์สินคืนเป็นจำนวนเงิน 6 ล้านบาท ซึ่งรัฐบาลเป็นฝ่ายชนะ ว่าให้ยึดทรัพย์สินของจำเลยที่มีอยู่ในประเทศสยามทั้งหมด รวมทั้งวังสุโขทัยซึ่งเป็นพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ด้วย” (ปริดา วัชรางกูร, 2520: 46)

อย่างไรก็ตามหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2488) กลุ่มอนุรักษนิยมเริ่มมีบทบาทและมีอำนาจทางการเมืองขึ้นอีกครั้ง ดังจะเห็นได้จากการรวมกลุ่มกันก่อตั้งพรรคการเมืองคือ “พรรคก้าวหน้า” ขึ้นในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2488 โดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และคณะ ซึ่งพรรคก้าวหน้าถือ “เป็นพรรคของกลุ่มอนุรักษนิยมที่เป็นเจ้าและขุนนางในระบอบเก่า” ซึ่งส่วนหนึ่งกล่าวได้ว่าเป็นบุคคลที่เป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับคณะราษฎรมาก่อน และได้ถูกกำจัดออกไปด้วยการถูกจับกุมขังภายหลังกบฏบวรเดชปี 2476” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2538: 384–385) ต่อมาเมื่อมีก่อตั้ง “พรรคประชาธิปไตย” ขึ้น หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ได้ยุบพรรคก้าวหน้า

เขามาร่วมด้วย โดยพรรคประชาธิปไตยก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการในเดือนเมษายน พ.ศ. 2489 โดยมีนายควง อภัยวงศ์เป็นหัวหน้าพรรค และหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ เป็นเลขาธิการพรรค พรรคประชาธิปไตยถือเป็นพรรคของกลุ่มอนุรักษ์นิยมเพราะ “เป็นการรวมตัวกันของพรรคก้าวหน้ากับผู้แทนฯ ที่มีแนวทางอนุรักษ์นิยมแต่ยังไม่ได้สังกัดพรรคการเมืองเข้าร่วมด้วย ทั้งได้รับความสนับสนุนจากเจ้าและขุนนางเก่า รวมทั้งผู้ที่มีที่ดินและทรัพย์สินมรดกเก่ามาก่อน” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2538: 385) พรรคประชาธิปไตยมีเป้าหมายที่จะโจมตีนายปรีดี พนมยงค์ผู้เป็นนายกรัฐมนตรี ณ ขณะนั้น โดยประเด็นหนึ่งที่นำมาโจมตีคือการกล่าวหาว่านายปรีดีมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จสวรรคตด้วยพระแสงปืน ซึ่งประเด็นนี้ทำให้นายปรีดีถูกโจมตีไปในวงกว้าง อาทิ “การตั้งกระทู้ถาม และการเปิดอภิปรายทั่วไปไม่ไว้วางใจรัฐบาลของฝ่ายค้าน ไปจนถึงการวิพากษ์วิจารณ์ของนักหนังสือพิมพ์ ส่งผลให้ประชาชนเสื่อมความนิยมในรัฐบาล” (กิตติ ตันไทย, 2550: 238) ด้วยเหตุนี้ นายปรีดีจึงประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ต่อมาสภามีมติให้พลตรีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ในระหว่างที่พลตรีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2489-2490) นั้น รัฐบาลต้องเผชิญกับความยุ่งยาก 2 ประการ คือ “ประการแรก การเร่งคลี่คลายกรณีการสวรรคตของรัชกาลที่ 8 ประการที่สอง ประเทศกำลังประสบภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอันเป็นผลมาจากเศรษฐกิจเสื่อมโทรมในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทั้ง 2 กรณี รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขให้สำเร็จลงไปได้” (กิตติ ตันไทย, 2550: 238) ความยุ่งยากดังกล่าวกลายมาเป็นเงื่อนไขให้พลโทผิน ชุณหะวัณ และคณะทำรัฐประหารรัฐบาลในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2490 กล่าวได้ว่าการทำรัฐประหารในครั้งนี้เป็นผลมาจากการคืบคลานอำนาจทางการเมืองของกลุ่มอนุรักษ์นิยม ดังที่ สุราชัย ยิ้มประเสริฐ (2551: 65) กล่าวถึงการทำรัฐประหารครั้งนี้ว่า “ถือเป็นจุดสิ้นสุดแห่งประชาธิปไตยของคณะราษฎรเป็นผลมาจากการพยายามในการฟื้นฟูอิทธิพลของกลุ่มอนุรักษ์นิยมฟื้นฟูเจ้า ซึ่งมีเป้าหมายที่จะฟื้นฟูฐานะอันตกต่ำของสถาบันพระมหากษัตริย์และต่อต้านคณะราษฎร และกลุ่มอนุรักษ์นิยมประสบความสำเร็จเกินคาดในการโฆษณาทำลายความชอบธรรมของรัฐบาลพล

เรือน และเปิดทางให้ฝ่ายทหารสามารถเข้ามายึดอำนาจได้สำเร็จ” หลังจากทำรัฐประหารแล้ว คณะรัฐประหารได้แต่งตั้งให้นายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์มาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2489 และนำรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว (พ.ศ. 2490) มาใช้ ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีการตรากฎหมายคืนพระราชอำนาจให้แก่พระมหากษัตริย์ อาทิ มีการรื้อฟื้นอภิรัฐมนตรีสภาซึ่งเป็นองค์การบริหารแผ่นดินสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้น ต่อมาคณะรัฐประหารบีบบังคับให้นายควงลาออกในเดือนเมษายน พ.ศ. 2491 และได้แต่งตั้งให้จอมพล ป. ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นสมัยที่ 2 (พ.ศ. 2491-2500)

ในช่วงที่จอมพล ป. ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นสมัยที่ 2 นั้น ฝ่ายอนุรักษนิยมก็ได้มีการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2492 ขึ้นมา ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่มีการตรากฎหมายเพื่อคืนพระราชอำนาจให้พระมหากษัตริย์อยู่แทบทุกหมวด อาทิ การถวายอำนาจให้เป็นผู้เลือกและแต่งตั้งวุฒิสภาจากผู้มีสิทธิรับเลือกตั้ง เป็นต้น ต่อมารัฐธรรมนูญฉบับนี้ซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์และโจมตีว่า “เป็นรัฐธรรมนูญที่เน้นไปในทางพระราชนิยมหรือรอยัลลิสต์ ประกาศใช้อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2492 เท่ากับเป็นชัยชนะของฝ่ายอนุรักษนิยม” (สุทธชัย ยัมประเสริฐ, 2551: 70) กล่าวได้ว่ายุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กลุ่มอนุรักษนิยมสามารถคืนสู่อำนาจทางการเมืองจนสามารถฟื้นฟูสถานะให้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์จนประสบผลสำเร็จอย่างงดงาม โดยเริ่มต้นจากการรวมตัวกันก่อตั้งพรรคการเมืองอย่างพรรคประชาธิปัตย์ขึ้นมาโจมตีการทำงานของคณะรัฐบาลที่มาจากคณะราษฎร จนทำให้รัฐบาลของคณะราษฎรถูกทหารทำรัฐประหาร และต่อมายังได้ตรากฎหมายโดยเพิ่มพระราชอำนาจให้แก่พระมหากษัตริย์ลงในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2492 ไว้อีกด้วย ในขณะที่นักอนุรักษนิยมกลุ่มหนึ่งกำลังคืนสู่อำนาจในการฟื้นฟูสถานะให้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์ผ่านกลไกทางการเมืองอยู่นั้น ได้ปรากฏว่ามีนักอนุรักษนิยมอีกกลุ่มหนึ่งกำลังฟื้นฟูสถานะให้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์ผ่านวงการวรรณกรรม กลุ่มอนุรักษนิยมกลุ่มนี้คือสมาคมวรรณคดีที่ได้พยายามฟื้นฟูสถานะให้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์โดยการเผยแพร่พระราชกรณียกิจ พระปรีชา

สามารถ และพระจริยวัตรของพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีสู่สาธารณชนลงในวารววรรณคดี

จากการศึกษาวารสารววรรณคดีอย่างละเอียดพบว่า เป็นวารสารที่มุ่งหมายจะเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากหม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล ผู้ริเริ่มก่อตั้งสมาคมที่นอกจากจะเป็นเชื้อพระวงศ์แล้ว ยังเป็นผู้ถวายงานรับใช้ใกล้ชิดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชอีกด้วย ดังเช่นใน พ.ศ. 2492 ได้ไป “ปฏิบัติราชการพิเศษในด้านการถวายพระอักษรภาษาไทย และเป็นราชเลขานุการส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในขณะประทับอยู่ ณ เมืองโลซาน ประเทศสวิตเซอร์แลนด์เมื่อ พ.ศ. 2492” (ปราณี ปราบริปู และคณะ, 2541: 8) นอกจากนี้สมาชิกส่วนหนึ่งของววรรณคดียังประกอบไปด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูงหลายพระองค์ อาทิเช่น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล, พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต, พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร, หม่อมเจ้าหญิงสิบลักษณ์การเสนอ โสณกุล, หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล เป็นต้น อีกทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชยังทรงเป็นผู้อ่านวารสารเล่มนี้ด้วย ดังจะเห็นได้จากเรื่อง “คำวิจารณ์ของผู้อ่านววรรณคดี” ที่ปรากฏในวารสารววรรณคดีเล่มที่ 13 ประจำเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2490 ได้รวบรวมคำติชมจากผู้อ่านวารสารววรรณคดีว่า “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ตรัสถึงหนังสือววรรณคดีว่าฉันชอบหนังสือววรรณคดีมาก เพราะพูดง่าย ๆ สั้น ๆ มีเรื่องน่าอ่านน่ารู้หลายเรื่อง ลายพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ความว่า ววรรณคดีมีเรื่องน่ารู้ทุกเล่ม ฉันกำลังรอคอยววรรณคดีเล่มต่อไป ด้วยความสนใจอย่างยิ่ง” (นิรนาม, 2490: 5-6) นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชยังทรงเป็นนักเขียนคนหนึ่งของววรรณคดีอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากการพระราชทานพระราชนิพนธ์เรื่อง “เมื่อข้าพเจ้าจากสยามมาสู่สวิตเซอร์แลนด์”⁴ ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์เรื่องแรกของพระองค์มาลงตีพิมพ์ในวารสารววรรณคดี

⁴ สกตตามต้นฉบับ.

โดยเฉพาะ โดยปรากฏในวารสารววรรณคดีเล่มที่ 19 ประจำเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2489 กล่าวได้ว่าวารสารววรรณคดีมีความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นกับสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นอย่างยิ่ง และในฐานะที่นักเขียนและนักวิจารณ์ของววรรณคดีเกิดจากการรวมกลุ่มของพวกอนุรักษนิยมส่งผลให้เนื้อหาหรือเรื่องต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในวารสารมีความมุ่งหมายหรือเกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูสถานะให้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์ ดังต่อไปนี้

เรื่องประเภทแสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ เป็นเรื่องที่มีเนื้อหาหรือจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะ โดยปรากฏอยู่ในคำประพันธ์ร้อยกรองชนิดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอนอยู่เป็นจำนวนมาก อาทิเช่น เรื่อง “อาเศียรวาท” ของสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา ที่ปรากฏในวารสารววรรณคดีเล่มที่ 1 ประจำเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2489 มีเนื้อหากล่าวสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันนันทมเหศวรแล้ว และกล่าวถึงเป้าหมายของววรรณคดีที่จะเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังความว่า “ปวงข้าบาทที่นเร้า หทัยทวิ ภัคดีแล จึงประดิษฐ์วรรณประเดิม เดชให้ววรรณคดีมี สมยศ นิยมเพื่อเทิดพระเกียรติท้าวไฉ่ หว่างหัว (สมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา, 2489: 1)

นอกจากปรากฏอยู่ในคำประพันธ์ประเภทร้อยกรองแล้ว ยังพบว่ามี การแต่งเรื่องประเภทแสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ปรากฏอยู่ในคำประพันธ์ร้อยแก้วเป็นจำนวนมากอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องจากนักเขียนผู้ใช้นามปากกาว่า “องคต” ผู้ซึ่งถูกระบุว่าเป็นผู้สื่อสารพิเศษของววรรณคดีที่ได้ส่งเรื่องมาเล่าข่าวคราวของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมาลงในวารสารเป็นประจำโดยเริ่มส่งเรื่องมาตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับไปศึกษาต่อ ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ดังนั้นเรื่องส่วนใหญ่จึงเป็นข่าวคราวขณะที่ประทับอยู่ที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ทั้งนี้เพื่อให้พสกนิกรชาวไทยได้รับรู้เรื่องราวหรือข่าวคราวของพระมหากษัตริย์ผู้เป็นที่รักยิ่ง อาทิเช่น เรื่อง “ลั่นเกล้า ลั่นกระหม่อมที่ดาโวส์” ปรากฏในวารสารววรรณคดีเล่มที่ 13 ประจำเดือน

กุมภาพันธุ์ พ.ศ. 2490 เนื้อหากล่าวถึงเหตุการณ์ตอนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปยังสถานตากอากาศและทรงสกีที่ดาโวลส์ (Davos) พร้อมด้วยสมเด็จพระราชชนนี ดังความตอนหนึ่งว่า “ล้นเกล้าฯ พร้อมทั้งสมเด็จพระราชชนนี ได้เสด็จออกจากพระตำหนักวัฒนาที่โลซานเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2489 ทั้งสองพระองค์ได้ทรงสกีด้วยความชำนาญ และท่าทางอันทะมัดทะแมงมิเว้นแต่ละวัน โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงสกีได้อย่างนิ่มนวลที่สุด” (องคต, 2490: 1)

ภาพถ่ายต่างๆ ที่ปรากฏในวารสารวรรณคดีก็เป็นหลักฐานชิ้นสำคัญอีกชิ้นหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า วรวรรณคดีมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์แห่งราชจักรีวงศ์ ซึ่งภาพถ่ายทั้งหมดมีความเกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ซึ่งแต่ละภาพที่นำมาลงจะปรากฏอยู่ในสารบัญว่า “หน้าพิเศษ” ภายใต้อาณาเขตภาพจะมีการระบุไว้ว่า “โดยพระบรม ราชานุญาติพิเศษเฉพาะวรรณคดี” ดังตัวอย่างภาพ “ซ้ายคนขาวคน แม่กับลูก ลูกกับแม่” ถ่ายโดย อ.บุญนาค ปรากฏในวารสารวรรณคดีเล่มที่ 17 ประจำเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2490 เป็นภาพพระบรมฉายาลักษณ์สมเด็จพระราชชนนีโดยมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลยืนชานบาททางด้านขวาและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชยืนชานบาทด้านซ้าย ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2:

“ซ้ายคนขาวคน แม่กับลูก ลูกกับแม่”

ถ่ายโดย อ.บุญนาค ปรากฏในวารสาร

วรรณคดีเล่มที่ 17 ประจำเดือน

มิถุนายน พ.ศ. 2490

บทความประเภทให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่ปรากฏในวารสารวรรณคดีโดยได้คัดลอกจากพระราชนิพนธ์เรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนิพนธ์เรื่องบันทึกรับสั่งของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และพระนิพนธ์เรื่องบันทึกรประจำวันของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ มาลงไว้เป็นประจำยังเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่าวรรณคดีมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยการยกย่องว่าพระองค์ทรงเป็นปราชญ์ทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี เพราะการคัดลอกเรื่องจากพระราชนิพนธ์และพระนิพนธ์ของแต่ละพระองค์มาลงในวารสารย่อมแสดงให้เห็นว่าวรรณคดีให้การยอมรับว่าเนื้อหาหรือข้อมูลจากพระราชนิพนธ์และพระนิพนธ์ดังกล่าวมีความน่าเชื่อถือและถูกต้องสามารถนำมาเผยแพร่เพื่อเป็นประโยชน์แก่สาธารณชนได้

เรื่องให้ความบันเทิง ดังเช่น เรื่องสั้นเรื่อง “บัวงาม” ของ ดวงมลายี ปรากฏอยู่ในวารสารวรรณคดีเล่มที่ 17 ประจำเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2490 เนื้อหากล่าวถึงเรื่องราวของชายคนหนึ่งได้ดูแลดอกบัวอย่างทะนุถนอม แต่แล้วก็มีคนมาทำลายดอกบัวโดยที่เขาไม่สามารถหาตัวผู้ทำลายได้ แต่อย่างไรก็ตามเขายังมีดอกบัวดอกใหม่ที่อยู่ในกอเดียวกันซึ่งสามารถทดแทนบัวดอกเดิมได้ ดังความตอนหนึ่งว่า “เขาเศร้าโศกเสียใจนัก โศกเศร้ายิ่งกว่าพ่อเขาตาย และแม้จะพยายามสักเท่าไรๆ ก็ไม่พบร่องรอยชัดว่าใครมาแอบเด็ดบัว ร่วมปีหนึ่งแล้วเขายังหาร่องรอยหรือวี่แววไม่ได้ แต่บัวดอกใหม่ ดอกที่แข่งบานในกอเดียวกันนั้น กำลังเป็นบัวงาม และอยู่ในฐานะที่จะแทนบัวดอกเก่าได้ เขาจะต้องพยายามรักษาบัวดอกนี้ไว้” (ดวงมลายี, 2490: 7-8) เรื่องสั้นเรื่องนี้ถูกนำมาตีพิมพ์ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2490 ซึ่งเป็นช่วงครบรอบหนึ่งปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จสวรรคตและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จขึ้นครองราชย์ เนื้อหาของเรื่องสั้นจึงมีความมุ่งหมายที่จะให้ประชาชนชาวไทยจดจำเหตุการณ์ที่สถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นสถาบันที่รักยิ่งของปวงชนชาวไทย

ถูกลบหลู่ มุ่งหวังให้ปวงชนชาวไทยร่วมกันแสดงความจงรักภักดีและปกป้องพระมหากษัตริย์องค์ปัจจุบัน

บทความประเภทแนะนำหนังสือก็มีบทบาทในการสร้างไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์อีกเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากการนำพระนิพนธ์ของพระบรมวงศานุวงศ์มาแนะนำเพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นหนังสือที่ดี ควรเผยแพร่สู่สาธารณชน นอกจากนี้ยังมีการนำหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์มาแนะนำอีกด้วยเพื่อแสดงถึงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ดังจะเห็นได้จากบทแนะนำหนังสือเรื่อง “หนังสือเรื่องพระราชนุกิจ” ของ ร.ผ. ปรากฏในวารสาร*วรรณคดี* เล่มที่ 10 ประจำเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2489 มีการกล่าวถึงคุณค่าของหนังสือเรื่องนี้ว่า “ทำให้เราได้ทราบถึงความยากลำบากของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกรัชกาลว่าทรงมีภาระห่วงใยในอาณาประชาราษฎร์เพียงไร ทรงมีราชกิจที่จะปฏิบัติตอบแทนการเคารพสักการะเพียงไร และเหตุใดบ้านเมืองของเราจึงร่มเย็นภายใต้พระบรมโพธิสมภารมาเป็นเวลาช้านาน” (ร.ผ., 2489: 36) นอกจากนี้ยังมีการโต้แย้งหนังสือต่างประเทศที่มีเนื้อหาดูหมิ่นสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังจะเห็นได้จากบทแนะนำหนังสือเรื่อง “หนังสือเรื่อง Anna and the King of Siam ของ Margaret Landon” ของหม่อมราชวงศ์สุนชาติ สวัสดิกุล ปรากฏในวารสาร*วรรณคดี* เล่มที่ 3 ประจำเดือนเมษายน พ.ศ. 2489 โดยโต้แย้งว่าเนื้อหาที่กล่าวถึงเรื่องราวในราชสำนักของไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่เป็นความจริง ดังความตอนหนึ่งว่า “เป็นหนังสือที่ไร้สาระ ไม่ใช่หนังสือหลักฐานที่จะเชื่อถือได้ทั้งทางประเพณีหรือทางใดดังที่มีผู้เคยยกย่องกัน เป็นหนังสือที่ฝรั่งรู้เรื่องเมืองไทยงู ๆ ปลา ๆ มิใช่หนังสือที่คนไทยควรยกย่อง” (หม่อมราชวงศ์สุนชาติ สวัสดิกุล, 2489: 37)

บทความประเภทวรรณคดีวิจารณ์ก็เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดีและฟื้นฟูสถานะให้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์ กล่าวคือมีการนำวรรณคดีที่พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ทรงแต่งขึ้นมาวิจารณ์แนวสุนทรียะที่มุ่งพิจารณาความไพเราะของเสียง ความหมายของคำ สำนวนโวหารและรูปแบบทาง

ฉันทลักษณ์ตามแนวทางของวรรณคดีสโมสร ทั้งนี้เพื่อเป็นการเชิดชูและยกย่องพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ว่าทรงมีพระปรีชาสามารถในทางกวี อาทิ เช่น บทวิจารณ์เรื่อง “ไกรทอง” ของสามศร ปรากฏในวารสารวรรณคดีเล่มที่ 7 ประจำเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2489 โดยได้นำพระราชนิพนธ์เรื่องไกรทอง ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยมาวิจารณ์ว่า ตอนนางวิมาลาตามไกรทองมาจากถ้ำและตอนไกรทองตามนางวิมาลากลับไปถ้ำ เป็นสองตอนที่แสดงให้เห็นว่าเจ้านายสามารถแต่งกลอนให้เป็นสำนวนชาวบ้านได้ดีไม่แพ้สำนวนของสุนทรภู่ ซึ่งนอกจากจะเลือกตอนได้เหมาะสมแล้ว ก็ยังใช้ถ้อยคำได้เหมาะสมอีกด้วย นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเป็นกวีแท้ ไม่เพียงแต่แต่งเรื่องคนชั้นสูงได้ดี ก็ยังแต่งเรื่องคนชั้นต่ำได้ดีไม่แพ้กัน ดังบทวิจารณ์ตอนหนึ่งว่า “เมื่อได้พิจารณาให้ถี่ถ้วนแล้วจะเห็นได้ว่าทรงเลือกตอนที่เหมาะสมและคมคาย ถ้อยคำที่ทรงใช้ทุกตอนก็เหมาะแก่ตัวละครในเรื่องอย่างหาที่ติมิได้ เรื่องไกรทองนี้เป็นเรื่องที่ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเพื่อแสดงฝีมือปากชาวตลาด ฉะนั้นจึงมีแต่ความที่ได้กันอย่างเผ็ดร้อนมาตั้งแต่ต้น เพื่อพิสูจน์ว่ามีใช้ทรงแต่งได้แต่เรื่องของคนชั้นสูงเท่านั้น แม้แต่เรื่องของคนชั้นต่ำก็แต่งได้ดีเช่นเดียวกัน” (สามศร, 2489: 20-27)

นอกจากนี้บทวิจารณ์ของวรรณคดียังมีการโต้แย้งหรือแก้ไขข้อกล่าวหาให้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์อีกด้วย ดังจะเห็นได้จาก บทวิจารณ์เรื่อง “เจ้าแห่งบทละครรา” ของศิวัศรียานนท์ ปรากฏในวารสารวรรณคดีเล่มที่ 34 ประจำเดือนมกราคม พ.ศ. 2492 โดยได้นำวรรณคดีเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยมาวิจารณ์ นอกจากจะวิจารณ์ในแนวชื่นชมว่าเป็นเรื่องที่แต่งดีแล้ว ยังได้โต้แย้งว่าพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ไม่ใช่เป็นเรื่องที่ดูหมิ่นราษฎรชาวไทย ดังบทวิจารณ์ตอนหนึ่งว่า “การที่พระราชนิพนธ์มีข้อความเช่นนี้ ก็มีความประสงค์จะให้เห็นว่าคนยุคนั้นมีความเป็นไปอย่างไร ไม่ใช่เป็นการเหยียดหยามหรือหมิ่นประมาทชนชาติไทย และอีกประการหนึ่ง เรื่องอิเหนาเป็นเรื่องแขก ถ้าถือวาระกาลที่ 2 ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องคนชั้นต่ำเลวทราม ก็ต้องหมายถึงคนชั้นต่ำของแขก ใครจะเจาะจงว่าเหยียดหยามคนไทย ดูไม่เป็นกฎของตรรกวิทยา

เลย” (ศิวัศรียานนท์, 2492: 30-33) กล่าวได้ว่าแม้แต่เรื่องประเภทวรรณคดีวิจารณ์ก็เป็นส่วนหนึ่งในการปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์

อย่างไรก็ตามดังที่ บรรจง บรรเจิดศิลป์ กล่าวถึงทฤษฎี “ที่ได้พูดและไม่ได้พูด (the Spoken and the Unspoken)” ของ Pierre Macherey ว่า “การพูดของหนังสือมาจากการเจียบที่แน่นอน จากเรื่องราวที่ติดมากับรูปแบบ จากพื้นที่ที่มีร่องรอยของภาพ ดังนั้น หนังสือจึงมิใช่เป็นสิ่งที่เพียงพอในตัวเอง มันจำเป็นต้องอยู่คู่กับการขาดหายที่แน่นอน ถ้าปราศจากสิ่งนี้แล้วมันก็ไม่อาจดำรงอยู่ได้ ความรับรู้ต่อหนังสือจึงต้องรวมเอาการพิจารณาการขาดหายนี้ด้วย” (บรรจง บรรเจิดศิลป์, 2538: 129) หรือกล่าวได้ว่าในการศึกษาหนังสือเรื่องหนึ่ง เราต้องศึกษาส่วนที่หนังสือไม่ได้กล่าวถึงไว้ด้วย

ในการศึกษาบทความประเภทวรรณคดีวิจารณ์ในวารสารวรรณคดีพบข้อสังเกตว่า ในยุคนี้เป็นยุคที่แนวคิดศิลปะเพื่อชีวิตหรือแนวคิดลัทธิมากซ์กำลังมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นในแวดวงนักเขียนและนักวิจารณ์ไทย ดังจะเห็นได้จากการนำวรรณคดีโบราณหรือวรรณคดีร้อยกรองมาวิจารณ์ว่าเป็นวรรณคดีศักดินา ดังที่ ธัญญา สังขพันธานนท์ (2529: 214) ได้กล่าวถึง อศนี พลจันทร นักวิจารณ์แนวลัทธิมากซ์คนหนึ่งในยุคนี้ว่า “งานวิจารณ์ของอศนี ผู้วิเคราะห์สังคมไทยตามทรรศนะปรัชญาวัตถุนิยมมองว่าวรรณคดีไทยตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นวรรณคดีศักดินา ที่ทำหน้าที่รับใช้ชนชั้นนี้อย่างเด่นชัด” และเพื่อเป็นการปกป้องวรรณคดีโบราณ โดยเฉพาะวรรณคดีที่ได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรว่าเป็นเลิศในด้านต่างๆ ไม่ให้ถูกประเมินค่าหรือถูกวิจารณ์ในด้านลบ วารสารวรรณคดีจึงปฏิเสธที่จะนำแนวคิดศิลปะเพื่อชีวิตมาเผยแพร่ ทั้งๆ ที่ วิทย์ ศิวัศรียานนท์ นักวิจารณ์คนหนึ่งของวรรณคดีได้มีการกล่าวถึงแนวคิดศิลปะเพื่อชีวิตไว้ในหนังสือเรื่องวรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ แต่จากการศึกษาวารสารวรรณคดีไม่พบว่าวิทย์นำแนวคิดดังกล่าวมาวิจารณ์ ซึ่งแนวการวิจารณ์ที่นักวิจารณ์ของวรรณคดีนำมาวิจารณ์วรรณคดีโบราณไว้ คือ การวิจารณ์แนวประวัติ แนวองค์ประกอบ และแนวสุนทรียะ

ซึ่งการวิจารณ์แนวสุนทรียะเป็นแนวทางที่นักวิจารณ์ของวงวรรณคดีนิยมนำมาวิจารณ์วรรณคดีโบราณหรือวรรณคดีร้อยกรองมากที่สุด โดยพิจารณาความไพเราะของเสียง ความหมายของคำ สำนวนโวหารและรูปแบบทาง จันท์ลักษณะตามแนวทางของวรรณคดีสโมสร นอกจากนี้ยังพบว่าหม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล แกนนำในการก่อตั้งวงวรรณคดียังเป็นผู้ต่อต้านแนวคิดของลัทธิมากซ์อีกด้วย ดังจะเห็นได้จาก “ได้รับคำสั่งไปร่วมปฏิบัติการพิเศษกับอธิบดีกรมตำรวจเพื่อติดต่อกับผู้เชี่ยวชาญของสหรัฐอเมริกาที่มาปฏิบัติราชการลับ เพื่อเตรียมงานในด้านสงครามจิตวิทยาและงานในกรมประมวลราชการแผ่นดินให้ร่วมมือกับราชการตำรวจรักษาความสงบเรียบร้อยในกรณีเกี่ยวกับการแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ในมหาวิทยาลัยในปี 2495” (โสภา ชานะมูล, 2546 :139) ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่านักวิจารณ์ของวงวรรณคดีมุ่งธำรงวรรณคดีโบราณของไทยไว้โดยละเว้นที่จะกล่าวถึงแนวทางการวิจารณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว อาทิ แนวลัทธิมากซ์ และนอกจากนี้นักวิจารณ์ของวงวรรณคดียังมีการธำรงวรรณคดีโบราณหรือวรรณคดีร้อยกรองโดยการปฏิเสธที่จะนำวรรณกรรมสมัยใหม่อย่างนวนิยายมาแนะนำหรือวิจารณ์ ทั้งๆ ที่ยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นยุคที่นวนิยายและเรื่องสั้นกำลังได้รับความนิยม และจากการศึกษาวารสารวรรณคดีไม่พบว่ามี การนำวรรณกรรมดังกล่าวมาแนะนำหรือวิจารณ์ไว้ในวารสารเลย กล่าวได้ว่าวารสารวรรณคดีได้บันทึกบทบาทของนักวิจารณ์กลุ่มอนุรักษ์นิยม⁵ ที่มุ่งธำรงวรรณคดีโบราณของไทยไว้เป็นหลัก

⁵ นักวิจารณ์กลุ่มอนุรักษ์นิยม คือ “นักวิจารณ์ที่ให้ความสนใจในวรรณคดีโบราณของไทยและใช้แนววิจารณ์แบบประเพณีที่นิยมกันมา” (รีณฤทัย สัจจพันธุ์, 2532: 87) และ “เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในทางภาษาและวรรณคดี” (ธัญญา สังขพัฒน์, 2529: 75)

บทสรุป

สังคมไทยยุคทองวรรณคดี (พ.ศ. 2489-2495) เป็นยุคที่กลุ่มอนุรักษ์นิยมกลับมามีบทบาทหรืออำนาจขึ้นอีกครั้งหลังจากยุติไปภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึงยุคที่จอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีสมัยแรก ดังจะเห็นได้จากการที่กลุ่มอนุรักษ์นิยมเริ่มมีอำนาจทางการเมืองโดยรวมตัวกันก่อตั้งพรรคการเมืองอย่างพรรคประชาธิปัตย์ขึ้นมาโจมตีการทำงานของคณะรัฐบาลที่มาจากคณะราษฎร จนทำให้รัฐบาลของคณะราษฎรถูกทหารทำรัฐประหาร และต่อมายังได้ตรากฎหมายโดยเพิ่มพระราชอำนาจให้แก่พระมหากษัตริย์ไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2492 อีกด้วย ในขณะที่นักอนุรักษ์นิยมกลุ่มหนึ่งกำลังคืนสู่อำนาจในการฟื้นฟูสถานะให้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์ผ่านกลไกทางการเมืองอยู่นั้น ยังมีนักอนุรักษ์นิยมอีกกลุ่มหนึ่งกำลังฟื้นฟูสถานะให้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์ผ่านวงการวรรณกรรม กลุ่มอนุรักษ์นิยมกลุ่มดังกล่าวคือผู้ทรงคุณวุฒิทางภาษาและวรรณคดีไทยของสมาคมวรรณคดีที่ได้พยายามฟื้นฟูสถานะให้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์โดยการเผยแพร่พระราชกรณียกิจ พระปรีชาสามารถ และพระจริยวัตรของพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีสู่สาธารณชนลงในวารสารวรรณคดี ดังปรากฏอยู่ในเรื่องหรือเนื้อหาประเภทต่างๆ ของวารสารอยู่เป็นจำนวนมาก อาทิเช่น เรื่องประเภทแสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ทั้งที่ปรากฏอยู่ในคำประพันธ์ร้อยกรอง ร้อยแก้ว และภาพถ่าย เรื่องประเภทให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่มีการคัดลอกพระราชนิพนธ์ของพระมหากษัตริย์หรือพระนิพนธ์ของพระบรมวงศานุวงศ์เพื่อแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเป็นนักปราชญ์ทางประวัติศาสตร์ เรื่องประเภทให้ความบันเทิงดังปรากฏอยู่ในรูปแบบของเรื่องสั้นโดยมีเนื้อหามุ่งแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เรื่องประเภทวรรณคดีวิจารณ์ที่มีการนำวรรณคดีที่พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ทรงแต่งขึ้นมาวิจารณ์แนวสุนทรียะที่มุ่งพิจารณาความไพเราะของเสียง ความหมายของคำ สำนวนโวหารและรูปแบบทางฉันทลักษณ์ตามแนวทางของวรรณคดีสโมสร ทั้งนี้เพื่อเป็นการเชิดชูและยกย่องพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ว่าทรงมีพระปรีชาสามารถในทางกวี และ

เรื่องประเภทแนะนำหนังสือโดยการนำหนังสือที่พระบรมวงศานุวงศ์ทรงแต่งและหนังสือที่มีเนื้อหาเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์มาแนะนำ นอกจากนี้ยังมีการโต้แย้งหนังสือที่ลบหลู่สถาบันพระมหากษัตริย์ไว้ด้วย กล่าวได้ว่าวารสาร *ววงวรรณคดี* นั้นเป็นส่วนหนึ่งในการฟื้นตัวของกลุ่มอนุรักษ์นิยมในการฟื้นฟูสถานะให้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยผ่านววงวรรณกรรมนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- กิตติ ตันไทย. 2550. *ประวัติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- เกษม บุญศรี. 2495. “ในววงวรรณคดี.” *ววงวรรณคดี* (กันยายน 2495): 38-40.
- จิตติ นพวงศ์, หม่อมหลวง. 2489. “ในววงวรรณคดี.” *ววงวรรณคดี* (กุมภาพันธ์ 2489): 42.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2538. *ประวัติการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- ดวงมาลย์ (นามแฝง). 2490. “บัวงาม.” *ววงวรรณคดี* (มิถุนายน 2490): 7-8.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. 2523. *นวนิยายกับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. 2529. *ลักษณะและวิวัฒนาการของการวิจารณ์วรรณกรรมในประเทศไทยในรอบหนึ่งศตวรรษ (พ.ศ.2419-2519)*. ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.
- นิรนาม. 2490. “คำวิจารณ์ของผู้อ่านววงวรรณคดี.” *ววงวรรณคดี* (กุมภาพันธ์ 2490): 5-9.
- บรรจง บรรเจิดศิลป์. 2538. *วรรณวิจารณ์*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ปราณี ปราบริปู, ลัดติยา ออมสมานกุล และกาญจนา แดงถึก. 2541. *เกียรติคุณปูชนียาจารย์ด้านภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ปรีดา วัชรางกูร. 2520. *พระปกเกล้ากับระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.

- เมืองรอง (นามแฝง). 2490. “วงวรรณคดี.” **วงวรรณคดี** (มีนาคม 2490): 1.
- ร.ผ. 2489. “หนังสือเรื่องพระราชานุกิจ.” **วงวรรณคดี** (พฤศจิกายน 2489): 31-36.
- рінутій สัจจพันธุ์. 2532. “วรรณคดีวิจารณ์ไทย พ.ศ. 2453-2500.” ใน สุวรรณ
เกรียงไกรเพ็ชร และ สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. (บรรณาธิการ). หน้า 59-130.
ทอไหมในสายน้ำ 200 ปี วรรณคดีวิจารณ์ไทย. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลิขิต ธีรเวคิน. 2544. **วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 8.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิวะศรียานนท์ (นามแฝง). 2492. “เจ้าแห่งบทธะครร่า.” **วงวรรณคดี** (มกราคม
2492): 28-33.
- สมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา. 2489. “บทอาเศียรวาท.” **วงวรรณคดี** (กุมภาพันธ์
2489): 1-2.
- สรรค์ศักดิ์ งามขจรกุลกิจ. 2532. **ขบวนการเสรีไทยกับความขัดแย้งทาง
การเมืองภายในประเทศระหว่าง พ.ศ. 2491–2500**. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สามศร (นามแฝง). 2489. “ไกรทอง.” **วงวรรณคดี** (สิงหาคม 2489): 20–27.
- สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ. 2551. **สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ:
พี.เพรส จำกัด.
- สุนนชาติ สวัสดิกุล, หม่อมราชวงศ์. 2489. “หนังสือเรื่อง Anna and the king of
Siam ของ Margaret Landon.” **วงวรรณคดี** (เมษายน 2489): 37.
- โสภา ชานะมูล. 2546. **วาทกรรมเรื่อง “ชาติไทย” ของปัญญาชนหัวก้าวหน้า
ระหว่าง พ.ศ. 2490–2505**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เวทิน (นามแฝง). 2491. “รายงานการประชุมสนทนา.” **วงวรรณคดี** (มีนาคม
2491): 1-6.
- องคต (นามแฝง). 2490. “ลั่นเกล้าลั่นกระหม่อมที่ดาโวส์.” **วงวรรณคดี**
(กุมภาพันธ์ 2490): 1.